

Володимир КУЧЕР

ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ ПОЛЬЩІ В ПРОЦЕСІ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ

Вступ

Використання досвіду країн, котрі не так давно вступили до ЄС, є дуже актуальним у процесі інтеграції України в Союз. Адже останніми роками в Україні багато говориться про вступ до Європейського Союзу. І Союз після змін, які настали в Україні після Помаранчевої революції, теж почав більше думати над цим питанням. Проте, щоб цей інтеграційний процес, про який говориться в Україні, відбувався ефективно, слід подивитися, як наші сусіди здійснили це. І в цьому аспекті найбільш прийнятним для України, безсумнівно, є досвід Польщі. Адже за всіма параметрами Польща найбільш схожа на Україну з усіх держав Центрально-Східної Європи (ЦСЄ), які не так давно стали членами Союзу. Однак, з іншого боку, питання інтеграції України до Союзу дуже складне з огляду на ситуацію в самій Україні. По-перше, невідомо, чи дійсно українська влада просувається в напрямку ЄС, а, по-друге, саме українське суспільство ще не дало однозначної відповіді, чи дійсно воно хоче, щоб Україна стала членом ЄС.

У таких складних умовах не можна, отже, говорити однозначно, що та або інша дорога найкраща й остаточно визначена для України, а варто говорити лише про можливі варіанти розв'язання питання інтеграції. З цього принципу виходить мета роботи:

- показати шлях Польщі до ЄС, а особливо, як Польща проводила процес інтеграції, як вона вела переговори, що було в політиці Польщі у цій сфері ефективно і які були причини такого швидкого вступу;

- порівняти ситуацію в Україні з ситуацією в Польщі в усіх сферах життя держави і зробити висновки – наскільки у порівнянні зі станом справ у Польщі перед вступом Україна підготована до цього процесу;

- поміркувати, що з досвіду Польщі може перейняти Україна у впровадженні політики інтеграції і взагалі, в якому напрямку цю політику провадити.

Розділ I.

Дорога Польщі до Європейського Союзу

§ 1. Початок відносин

а) Договір про асоціацію

З розпадом комуністичної системи в Центральній-Східній Європі тут створився певний вакуум. І, щоб цей вакуум чимось заповнити, Польща й інші країни ЦСЄ ухвалили знову «повернутися в Європу», тобто інтегруватися в Європейське співтовариство. Що це повинно було означати? Спочатку мало відбутися повернення до демократії, а разом із цим і до ринкової економіки. З розпадом Ради Економічної Взаємодопомоги (РЕВ) 1990 року Польща була змушена реорганізувати торгівлю, орієнтуючись на Захід. Окрім того, після остаточного розвалу Варшавського Договору 1 липня 1991 року виникло питання про безпеку держави. Тому постала необхідність входження в європейські організації безпеки.

Перші неформальні контакти між Європейським Союзом (ЄС) і Польщею розпочалися 25 липня 1989 р., коли до Польщі прибула делегація Європейської Комісії. На засіданні йшлося про підписання договору про асоційоване членство. Польща пропонувала встановлення митного союзу з ЄС. Але позиція ЄС була така, що митний союз є вищою формою інтеграції й означає повне членство, що до Польщі застосувати ще не можливо. Натомість найкращим для Польщі Комісія вважала створення зони вільної торгівлі. Це однак не завадило Польщі 25 травня 1990 р. розпочати переговори про асоційоване членство з Європейським Союзом. 18 грудня 1990 р. Європейська Комісія визнала мандат переговори, що розпочалися чотирма днями пізніше. У переговорах най-

запекліша дискусія точилася навколо преамбули. Польща хотіла, щоб було записано, що асоційоване членство буде мати тимчасовий характер, а остаточною метою є членство дійсне. Після тривалих дискусій Польща за допомогою Чехословаччини й Угорщини, з якими теж велися переговори з боку ЄС, одержала запис у преамбулі, що *«кінцевою метою Польщі є членство в Союзі, а асоціація, на думку договірних сторін, допоможе Польщі досягти цієї мети»*.

22 грудня 1990 р., під час перших переговорів Польща зажадала включення в договір фінансового протоколу, що встановлював структуру допомоги Польщі з боку ЄС. Сторони вели тривалі переговори, але жодний проект протоколу так і не був схвалений, узгодили єдине, що в договорі фігуруватиме запис про фінансову допомогу Польщі.

Для прискорення перемовин між уповноваженими 2 квітня 1991 р. Польща представила меморандум щодо створення зони вільної торгівлі. На пропозицію уповноваженого з боку ЄС Франка Андріссена, Європейська Комісія погодилася, щоб країни Центральної Європи трактувалися в переговорах як асоційовані члени. Однак компроміс у політичній сфері не означав компромісу в економічній сфері. Головною проблемою була справа експорту т.зв. «вразливих продуктів», тобто сільськогосподарської продукції, сталі, вугілля, текстилю. З іншого боку, Польща в переговорах виборолала т.зв. «принцип асиметрії», що означає швидше відкриття для польських товарів ринків ЄС, аніж польського для продуктів з ЄС. Це повинно було дати кращу позицію польським фірмам на ринках ЄС, спонукати польський експорт і конкуренцію. Після тривалих переговорів ЄС погодився із пропозицією Польщі, хоча до кінця переговорів (8 листопада 1991 р.) були певні застереження щодо сталі. Наприклад, з боку Іспанії з'явилася ініціатива, щоб держави Вишеградської Групи (ВГ) підписали додатково т.зв. «сталевий протокол», який обмежував їхні можливості на ринку. Але Польща заперечувала, аргументуючи, що в цілому текст договору про асоційоване членство вже схвалений сторонами.

Угода про Асоційоване членство між РП та ЄС була укладена 16 грудня 1991 р. у Брюсселі. Договір було ратифіковано Польським парламентом у липні 1992 р., і він набрав чинності 1 лютого 1994 р. Тривала процедура ратифікації договору державами ЄС призвела

до того, що чинності спочатку набрала торговельна частина договору (1 березня 1992 р.). Договір було підписано на неокреслений термін, він міг бути відхилений кожною зі сторін і тоді втрачав силу протягом 6 місяців від дня такої нотифікації. Сам період асоційованого членства повинен був тривати 10 років. Після підписання Договору між Польщею та ЄС із 16 грудня 1991 р. Польський парламент 4 липня 1992 р. зобов'язав уряд розробити програму, метою якої було би пристосування законодавства й економіки Польщі до стандартів ЄС. У січні 1993 р. уряд презентував «Програму дій», яка й започаткувала таке пристосування.

Варто підкреслити, що сподівання, які Польща пов'язувала з договором в галузі економіки, повністю справдилися: польська торгівля переорієнтувалася на ринки ЄС, у Польщу прийшов закордонний капітал, а разом з ним – сучасні технології, зріс рівень якості послуг. Хоча виявилися й невикідні аспекти: зростання безробіття, переважання імпорту над експортом тощо. Однак не варто забувати, що тоді в країні відбувалася велика реорганізація й були певні економічні проблеми (пов'язані з реформами Бальцеровича).

б) Внесок Німеччини і Франції

Варто заакцентувати, що на початку відносин з Європейським Союзом Польщі надзвичайно пощастило з сусідом. Німеччина від початку трансформації в Польщі зробилася промоутером польських інтересів в Європі, головним чином у процесі інтеграції. Дехто вважає, що це робилося через почуття провини, яку Німеччина відчуває після всіх заподіяних у ХХ столітті злочинів. Проте зрозуміло, що головним чином тут ішлося про інтереси. Німеччина, перш за все, керувалась інтересами безпеки, прагненням стабілізації економіки й суспільної ситуації сусіда, що повинно було сприяти стабілізації й у самій Німеччині.

Уже 28 листопада 1989 року Гельмут Коль представив парламентові ФРН план уніфікації Німеччини, в 7 з 10 пунктів якого було записано, що Співтовариство «не може закінчитися на Лабі й повинне обов'язково розширитися на Схід»¹. Німці, щоправда, знали, що цей процес буде важким і тривалим, тому що ЄС в той

час якраз підписав Маастрихтський Трактат і був змушений вживати заходи для глибокої інтеграції всередині Союзу, а не за межами його кордонів. Німеччина, крім того, саме намагалася пристосувати до стандартів ЄС економіку колишньої НДР.

Незалежно від цього, стосунки між Польщею й Німеччиною міцнішали. 17 червня 1991 р. у Бонні була підписана польсько-німецька угода про «добросусідство й дружнє співробітництво». Так почалася робота Німеччини у справі інтеграції Польщі. У ст. 8 договору було недвозначно записано, що ФРН ставиться позитивно до перспективи вступу РП до ЄС. Намагання Німеччини в цьому напрямі підтримувала Великобританія. До супротивників ідеї належали найбідніші країни Євросоюзу: Португалія, Греція, Іспанія, Ірландія, які не хотіли ділитися з Польщею структурними фондами.

Німецьку допомогу Польщі підтримала Франція. 11 квітня 1991 р. на запрошення чільного у Франції соціаліста Ф. Міттерана в Парижі перебував Л. Валенса. Було підписано польсько-французький Трактат про дружбу й солідарність, у якому йшлося, що Франція підтримує польські зусилля щодо набуття членства. Спершу поляки були дещо розчаровані Францією, що без ентузіазму поставилася до ідеї інтеграції Польщі. Але коли Франція побачила дії Німеччини як всередині країни, так і зовні, то збільшила й свої зусилля на міжнародній арені. Тому й почала підтримувати намагання Польщі щодо вступу в НАТО з огляду на власну місію як гаранта політичної стабільності в регіоні. Але й тут Франція не мала такого впливу як Німеччина, тому що частково вийшла з натівських структур.

Хоча Франція була налаштована негативно до розширення ЄС, але вона позитивно ставилася до самої Польщі і допомагала їй. Коли утворився уряд Тадеуша Мазовецького (12 вересня 1989 р.), у Варшаву прибув Ролан Дюма, керівник МЗС Франції. З його ініціативи була створена програма PHARE, підписаний торгівельний договір між Польщею та ЄС (19.IX.1989), а також створено ЄБРР. Потім Польщу відвідав президент Франції Жіскар Д'Естен, котрий представив проект економічної допомоги ЄС для Польщі. Було також засновано *Fundacion France-Pologne*, що до 2001 р. надала на розбудову демократії в Польщі понад 300 млн. франків. Саме завдяки Франції, за активної участі Німеччини в 1989 р. (14 липня) на саміті G – 7 була представлена програма PHARE.

в) PHARE

PHARE [Допомога Польщі й Угорщині для реконструкції їхньої економіки] – програма допомоги для країн Центрально-Східної Європи. Рішення про призначення програми Європейська Рада прийняла 8–9 грудня 1989 р. Координатором програми мала бути Європейська Комісія. На початку, в 1990 р., програмою було охоплено 7 країн (хоча вона була створена нібито тільки для двох): Польща, Угорщина, Чехословаччина, Болгарія, Румунія, Югославія та НДР². Реформи в цих державах за програмою мали проводитись у таких галузях як постання правової держави, дотримання прав людини й політичного плюралізму, вільноринкові відносини. Запровадження програми PHARE, як відзначають фахівці, відбувалося в п'ять етапів³. На першому етапі, 1989–1991 р. виконувалися заходи, які сприяли економічній стабілізації й процесові реформування. Другий етап почався в 1991 р. і тривав майже до 1994 р.. Тоді фінансувалися проекти, пов'язані з модернізацією основних секторів економіки й створенням підстав ринкової економіки. На цьому етапі важливою була допомога консультантів і експертів із Заходу, котрі допомагали складати бізнес-плани та стратегічні плани розвитку секторів економіки. Крім того, пріоритет надавався таким змінам як ліквідація монополій, реструктуризація й приватизація державних підприємств, модернізація ринку капіталів, запровадження системи страхування й податкової системи, розвиток малих і середніх підприємств (МСП). Велика увага приділялася реформуванню сільського господарства, а також модернізації системи охорони довкілля. В 1992 р. ЄК вирішила частину технічної допомоги замінити внесками у розвиток регіонів Польщі – на самоврядування, на модернізацію інфраструктури.

У 1994 р. розпочався третій етап, коли майже 30% коштів виділялися органам управління й судовій системі держави. Однак у 1996 р. ЄК вирішила більшість внесків вкласти у великі інфраструктурні проекти: розвиток мережі телекомунікації, розширення сектору енергетики, модернізацію інфраструктури на селі, проекти, пов'язані з охороною довкілля.

Четвертий етап, що розпочався в 1997 р., започаткував підготовку держав-кандидатів до членства в ЄС. У 1998 р. 70% фонду призначалося на пристосовування інфраструктури до

стандартів ЄС, 30% – на організацію громадянського суспільства (посилення демократичних інституцій, юридичної бази, адміністрації). Значна частина фондів призначалася на транскордонне співробітництво з Німеччиною й Данією. Проте тут варто зазначити, що того року ЄК відкинула 14 польських проектів, які не відповідали процедурним вимогам ЄС, і з цієї причини Польща недоотримала 34 млн. екю⁴.

П'ятий етап розпочався в 2000 р. і тривав до вступу Польщі до ЄС. На цьому етапі програма надавала підтримку національній стратегії підготовки до членства.

Щоб побачити в цілому цінність допомоги, заapelюю до цифр. У 1990–1994 роках увесь бюджет програми PHARE становив 4,2 млрд. екю, з яких 1011 млн. одержала Польща. Якщо подивитися, як це виглядало по роках, то в 1990 р. Польща одержала 180,8 млн. екю, в 1991 р. – 197 млн., у 1992 р. – 200 млн., у 1993 р. – 224 млн., у 1994 р. – 208,8 млн.⁵ Тут варто зазначити, що в цей час гроші використовувалися не надто ефективно, рівень використання коштів становив близько 68%. До кінця 1999 р. Польща одержала від PHARE 2 млрд. євро, в 2000–2001 р. ще 1 млрд. євро⁶. У 2002 р. було прийнято рішення про поступове закриття програми у зв'язку зі вступом країн ЦСЄ у ЄС. Загалом, за даними Яна Кулаковського, західна допомога для Польщі в 90-х роках становила 4,9 млрд. євро. З одного боку, це багато, хоча в порівнянні з трансфертами ЄС на розвиток у Іспанії, Греції, Португалії й Ірландії, що становили 82,7 млрд., або з трансфертами ФРН у 1990–2000 роках на колишню НДР – 877,9 млрд.!!! – це не така вже велика сума⁷.

§ 2. Від асоціації до членства

а) Співробітництво заради вступу

Від 1992 р. в польсько-європейських відносинах з'явилися певні проблеми. Союз після Маастрихтського Трактату працював над створенням Спільного ринку, а, крім того, вів переговори про вступ з Австрією, Фінляндією, Швецією та Норвегією. Тому проблеми країн Центрально-Східної Європи відійшли на другий план. У відповідь на це Польща й інші країни ЦСЄ розпочали інтеграцію між собою. 17 квітня 1992 р. Польща, Чехословаччина й Угорщина підписали документ про створення Комітету Центрально-

європейського Співробітництва, метою якого було закріплення контактів та економічної кооперації між Вишеградською Групою та ЄС. Ці країни повинні були організувати між собою зону вільної торгівлі протягом 5–10 років – т.зв. Центральноевропейське Товариство Вільної Торгівлі – СЕФТА. (В 1995 р. до організації приєдналася Словенія, а в 1997 р. – Румунія.)

Наприкінці жовтня 1992 р. у Люксембурзі на зустрічі з головою Ради Міністрів ЄС, Джоном Мейджером і головою ЄК прем'єр-міністри країн Групи поставили вимогу про те, щоб країни «дванадцятки» офіційно запевнили, що співробітництво закінчиться повним членством, і разом із тим, щоб були сформульовані критерії вступу. Напередодні Саміту Європейської Ради в Копенгагені, 2 червня 1993 р., прем'єр Польщі Ганна Сухоцька написала листа прем'єрам країн «12», в якому порушувала 3 питання: 1) чітка декларація з боку ЄС про бажання прийняти нових членів, 2) встановлення преференцій у торгівлі ЄС із Польщею, 3) перенесення акценту допомоги PHARE з технічної й дорадчої на допомогу малим і середнім підприємствам (МСП). У відповідь на лист, 8 червня керівники дипломатичних відомств країн ЄС після дискусій зважилися на ширше відкриття своїх кордонів для товарів із країн ЦСЕ. Результатом розмов на самому саміті (21–22 червня 1993 р.) Польща була дещо розчарована, тому що не було затверджено жодних термінів початку переговорів про входження в ЄС. Польща хотіла, щоб це був 1996 рік. Данія, яка очолювала на той час ЄС, запропонувала 1997 р., а деякі держави Союзу (Франція) не хотіли взагалі визначати жодних термінів. Однак був і значний прогрес – Європейська Рада вперше відкрито визнала право держав-асоційованих членів на повне членство в Європейському Союзі, але на умовах, *«тільки коли країна з асоційованим членством зможе виконати обов'язки, які випливають із членства, виконувати економічні й політичні умови»*⁸. Найважливішим на саміті було встановлення т.зв. «копенгагенських критеріїв», від виконання яких надалі залежало майбутнє членство в ЄС. Установили три групи критеріїв: 1) сталість установ, які гарантують демократію, дотримання прав людини й нацменшин, 2) добре функціонуюча ринкова економіка, здатна до конкуренції, 3) здатність до виконання зобов'язань, які випливають із членства. Однак Європа запропонувала країнам ВГ тим часом перехідну фазу, під час якої ці країни могли би включитися в такі галузі політики

ЄС, як: 1) вільний рух товарів, послуг і капіталу, 2) спільна зовнішня торговельна політика (за винятком сільськогосподарських продуктів), 3) політика конкуренції, 4) Економічний і Валютний Союз, 5) Спільна Закордонна Політика й Політика Безпеки⁹. Все-таки після цього саміту, 5 квітня 1994 р., Польща подала формальну індивідуальну заяву щодо членства в ЄС¹⁰. При чому, робилося це тоді, коли в країні відбулася зміна уряду й прем'єром став Вальдемар Павляк з партії PSL, яка прохолодно ставилася до перспективи членства. Крім того, країна на той час боролася з великими економічними проблемами: безробіттям, маргіналізацією значної частини суспільства. І все це показувало, що членство в ЄС практично нереальне. Однак заява все-таки була подана!!!

У цьому ж часі значно активізувалася Німеччина. 21 травня 1993 р. міністр оборони Німеччини, Фолькер Рюе, на форумі Північноатлантичної Ради в Берліні позитивно висловився щодо членства країн Центральної Європи в ЄС і НАТО. На той момент це була дуже важлива підтримка. Роком пізніше, у квітні 1994, прем'єр Польщі В. Павляк у Бонні почув від Коля, що для ФРН відносини з Польщею мають «життєво важливе значення» і що без Польщі немає Європи. У другій половині 1994 р., коли Німеччина обійняла керівництво в ЄС, схоже висловився міністр закордонних справ Німеччини Клаус Кінкель, переконуючи голів держав Союзу: «Європа, якої ми прагнемо, не може бути побудована без реформаторських країн Центральної й Східної Європи. Не буде добре на Заході, якщо не буде добре на Сході. Такий напрямок німецької європейської політики»¹¹.

18 липня 1994 р. у Брюсселі відбулася зустріч міністрів закордонних справ «дванадцятки», де почалися дискусії щодо стратегії підготовки держав ЦСЄ до членства. Проти швидкої інтеграції виступили середземноморські країни. Франція, наприклад, твердила, що варто спочатку виконати план реформування союзних установ, а тільки тоді думати про розширення. Незважаючи на це, була прийнята пропозиція, щоб Комісія до грудня представила докладний план стратегії. 4 жовтня того ж року на черговому засіданні Ради Міністрів німці запропонували, щоб у майбутніх засіданнях Ради Європейського Союзу (щоправда, без права голосу) брали участь керівники дипломатичних відомств Угорщини, Польщі, Чехії та інших країн регіону. Не варто навіть говорити, як це було важливо для країн ЦСЄ, яких в ЄС почали

вважати за “своїх”. Позиція німців все-таки перемогла, і вже 28–29 жовтня на засіданні Ради ЄС брали участь міністри закордонних справ т.зв. “шістки” (Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина, Румунія й Болгарія).

Наприкінці 1994 р. на зустрічі Європейської Ради в Ессені (9–10 грудня) було прийняте суттєве рішення щодо держав-кандидатів. За дорученням ЄК відповідні установи розробили документ під назвою “Стратегія інтеграції держав–асоційованих членів Центральної й Східної Європи”, яка містила п’ятирічний план інтеграції з Союзом Польщі, як і інших країн ЦСЄ. До Стратегії пізніше була приєднана т.зв. “Біла Книга”, підготована ЄК, в якій містився докладний план запровадження принципів спільного ринку і юридичного доробку Союзу в державах, що хочуть вступити в нього.

“Біла Книга. Приготування асоційованих членів Центральної й Східної Європи до інтеграції з Внутрішнім Ринком Європейського Союзу” була прийнята 3 травня 1995 р.. Цей документ був спрямований на виконання трьох істотних функцій: 1) представляв законодавчі засоби для чіткого функціонування внутрішнього ринку, 2) підкреслював значення адміністративних структур для втілення в життя юридичних актів, що стосуються Спільного Ринку, 3) показував можливості кращого використання засобів з фонду PHARE. У вступному слові до “Книги” було ясно сказано: “Комісія вважає, що головним викликом під час здобуття права дійсного членства у Внутрішньому Ринкові асоційованими членами є не технічне пристосовування юридичних текстів так, щоб зробити їх ідентичними з союзними, а пристосовування адміністративного апарату й суспільства до умов, необхідних для виконання цього права”¹². Аналіз цієї книги стосується 23 сфер права. “Книга” не містила жодних конкретних зобов’язань з боку ЄС, не мала юридичної сили, не подавала також термінів закінчення процесів адаптації законодавства. Вона становила радше такий собі різновид інформатора про принципи реформування внутрішнього ринку. “Книга” була поділена на дві частини. Перша являла собою політичний вступ і вказувала на потенційну користь від виконання вимог книги. Друга частина була докладним поданням законодавства ЄС у сфері Спільного Внутрішнього Ринку. “Книга” була дуже потрібна Польщі, як і іншим країнам, що хотіли вступити, щоб пристосувати своє законодавство до законодавства ЄС – т.зв.

asquis communautaire. Рада ЄС оголосила про відповідну допомогу для кандидатів. Окрім PHARE, можливістю для співробітництва стало створення Комісією Бюро у справі обміну інформацією, що діяло як «рахункова палата», поєднуючи пропозиції про допомогу з дорадчими можливостями.

У червні 1995 р. на зустрічі голів урядів польський прем'єр Йозеф Олекси говорив про “Книгу”, що хоча вона й свідчить про готовність Союзу до подальшого розвитку взаємних стосунків, це не ті стосунки, яких Польща чекала після рішень в Ессені¹³. Він скритикував “Книгу” також за її недопрацювання. Наприклад, Олекси зауважив, що асоційованим членам ставилися такі вимоги, яких не виконували навіть деякі члени ЄС, або подавалися юридичні акти ЄС, які мали бути змінені, або включалися не прийняті ще в ЄС акти. Польща трактувала це як спробу накинути їй вищі вимоги, ніж ті, які були обов'язковими для країн-членів. У “Книзі” також не було докладно представлено політику в сфері сільського господарства й руху робочої сили. У Польщі інтерпретували це як небажання для створення будь-яких полегшень у доступі на ці ринки. Критика стосувалася й питання недоліку календаря – якщо не дати вступу, то принаймні дати початку переговорів. Однак політиків Брюсселя можна було зрозуміти – ЄС мав досить своїх проблем, а тут ще й нові, дуже амбітні держави почали диктувати якісь свої умови. Брюссель не хотів обтяжувати себе остаточними деклараціями, щоб максимально віддалити в часі справи чергового розширення ЄС.

У 1995 р. на листопадово-грудневих виборах у Польщі переміг соціаліст Олександр Квасневський. Він, однак, продовжував інтеграційний процес, але більшої підтримки шукав уже у Франції. Туди він і поїхав з першим офіційним візитом 9–10 січня 1996 р., а потім, у вересні, приймав уже Ширака. Ширак, перебуваючи в Польщі, зокрема сказав, що Франція гаряче підтримує вступ Польщі у НАТО і ЄС. При цьому головний акцент він поставив на вступі в НАТО, але констатував також, що бажає, щоб Польща стала членом ЄС близько 2000 року! Схоже, Коль, перебуваючи у Варшаві роком раніше (у липні 1995), сказав, що 2000 р. повинен бути датою прийому Польщі до ЄС! Була це не просто важлива підтримка, то була надзвичайна декларація, що свідчила, що Польща, незважаючи на жодні обставини, все ж стане членом ЄС. І навіть відомо – коли!

На саміті в Дубліні 13–14 грудня 1996 р. для Польщі й інших країн ЦСЄ, а також країн Середземного моря було дано сигнал, що перші розмови з цими країнами на предмет їхнього членства в ЄС почнуться, ймовірно, в лютому 1998 р..

Відповідно до процедури *Трактату про Європейський Союз* Рада (15 грудня 1995 р.) звернулася до Комісії з проханням про початок підготовки «Міркувань» (*avis*) щодо складених кандидатами аплікаційних внесків. Вони мали бути представлені Раді відразу після закінчення Міжнародної Конференції в Турині 29 березня 1996 р. Готуючи *avis*, Комісія у квітні 1996 р. направила у Варшаву 160-сторінкову анкету, де було кількасот питань, що стосувалися 23 галузей. Відповіді повинні були дати Комісії повну картину справ у Польщі, яка мала бути закладена в *avis*-і. Узгодження позиції між установами й подача погоджених відповідей польською стороною стали певним викликом для Польщі. Це засвідчило, як пізніше висловився один із міністрів Польщі, що переговори про вступ у ЄС – це на 90% – узгодження позицій в середині країни й тільки на 10% – переговори з Європейською Комісією. Повний пакет відповідей Рада Міністрів РП затвердила 15 липня 1996 р. (26 томів, 2664 сторінки!), а 16 липня 1997 р. в Європейському Парламенті було представлено “Міркування” на тему внеску Польщі і пропозиції щодо членства в Союзі. Пізніше Комісія рекомендувала Раді почати переговори про це з п’ятьма країнами: Польщею, Чехією, Угорщиною, Естонією та Словенією. Крім цього, на зустрічі голів урядів держав уже “п’ятнадцятки” 16–17 червня 1997 р. в Амстердамі, після дискусій на тему розширення, узгодили перелік 10 держав, з якими ухвалили розпочати офіційні переговори протягом найближчих 6 місяців.

У грудні 1997 р. на черговій зустрічі голів урядів у Люксембурзі вирішили, розпочати офіційні переговори з Польщею й ще п’ятьма країнами наприкінці першого кварталу 1998 р..

Головним елементом передвступної стратегії була підготовка Комісією індивідуального для кожної країни-кандидата плану “Партнерства заради членства”. Цей документ, названий “Road map” (“Дорожня карта”), був прийнятий Радою ЄС 30 березня 1998 р. Він містив усі необхідні пріоритетні заходи для виконання критеріїв членства. «Європейська Рада ухвалила, що “Партнерство заради членства” є новим інструментом і одночасно основним елементом довершеної дочленської стратегії», – говорилось в

документі¹⁴. Рада запропонувала Польщі опрацювати Національну програму підготовки Польщі до членства. Програма мала б встановлювати часові рамки для виконання пріоритетних заходів і цілей, які містились у “Партнерстві заради членства”. Програма була розроблена польським урядом у квітні 2000 р. і називалася “Національна Програма Підготовки до Членства” (NPPC). Польща представляла в ній свою стратегію набуття членства, хоча ефективністю розробки цієї програми Комісія не була задоволена, про що говорила вже в Поточному Звіті зі 2000 рік: “У НППЧ і надалі помітна тенденція до обговорення радше справ, які вже здійснені, або принаймні прийнятих рішень, напр., у контексті програмування PHARE, ніж сфер, які вимагають роботи в майбутньому. Це послаблює ефективність документу як інструменту політики програмування майбутньої допомоги в межах PHARE, ISPA чи SAPARD ”¹⁵.

Важким для країн-кандидатів виявився саміт у Відні наприкінці 1998 р.. Тоді було відкинуто пропозицію представників Польщі, Чехії, Естонії й Словенії про визначення конкретної дати прийняття нових членів. Окрім того, виникла ще одна проблема. Німеччина, підтримана іншими держави ЄС, зажадала, щоб бюджет 2000–2006 був заморожений на рівні 85 млрд. євро, що становило загрозу виплаті обіцяної ЄК допомоги кандидатам у розмірі 25 млрд.. Претензії Німеччини базувалися на тому, що її внесок до союзного бюджету (22,5 млрд.) був найбільшим і канцлер Німеччини пригрозив, що якщо проблема занадто високого внеску Німеччини не буде розв’язана, ФРН не погодиться на розширення Союзу. Врешті-решт під час німецького керівництва (від 1 січня 1999 р.) було схвалено таку фінансову політику Союзу, яка передбачала кошти і для держав-кандидатів.

б) Переговори

31 березня 1998 р. почалися переговори про вступ до ЄС з Польщею й іншими державами-кандидатами. Від квітня 1998 до листопада 1999 проходив т.зв. скринінг (*screening*) – процес перегляду законодавства Польщі задля приведення у відповідність з *acquis*. З боку ЄС це робила ЄК (*DG ELARG* – Комісія з розширення), з боку Польщі – група уповноважених і міжвідомча комісія. Перегляд відбувався на спеціальних сесіях у Брюсселі.

Їхній порядок був наступним: тривали багатосторонні засідання, на які запрошували всіх кандидатів, і там приймалися рішення; а, також двосторонні сесії, тобто сесії ЄС–Польща, де вирішувалися питання, які вимагали подальшої роботи з узгодження правових норм. Сама Польща питання в тій чи іншій сфері права вирішувала на спеціальних «узгоджувальних зустрічах» за участі: секретаря групи уповноважених, члена групи уповноважених, котрий відповідав за дану сферу, представників і фахівців з міністерств і відомств, зацікавлених суспільних груп. Перегляд права починала ЄК, що готувала відповідний перелік правових актів, які йому підлягали: список А, головні документи, і список В, документи інформаційного характеру. Після того, як відбувався повний перегляд правових актів, розроблявся відповідний перелік розбіжностей між польськими та європейськими правовими нормами, що обіймав позиції Польщі в 31 сфері. Ці позиції й зробилися предметом переговорів (щоправда, остаточно переговори велися з 29 позицій), включно з терміном проведення переговорів. 1 вересня 1998 р. Польща представила свою позицію в 7 сферах, і 10 листопада розпочалися безпосередні переговори. Останньою була представлена позиція щодо сільського господарства – 16 грудня 1999 р.. Загалом по всіх позиціях переговори велися від 14 червня 2000 р.. При цьому найбільш незручною сферою вважалося польське сільське господарство – важко було виконати союзні ветеринарні і фітосанітарні норми. ЄК зажадала від польського уряду структурних змін на селі – зросту продуктивності господарств, модернізації. Наступним кроком Комісія висунула ліквідацію допомоги держави неприбутковим підприємствам і їхню приватизацію (зокрема це були: Телекомунікація Польська АТ, верфи, вугільна промисловість, фармацевтика, авіаційний транспорт, торгівля алкоголем тощо). Комісар Євросоюзу у зовнішніх справах Ганс фон ден Брок, оцінюючи можливості Польщі у транспортній галузі, телекомунікаціях, енергетиці, торгівлі газом, банківській системі, зокрема вимагав лібералізації торгівлі з Євросоюзом і гостро висловився на тему необхідності прийняття союзних норм охорони довкілля. Додатково, на його думку, належало відкоригувати функціонування адміністрації, судової системи та зміцнити східний кордон.

У березні 1999 р. Польща стала членом НАТО. Сприяли цьому знову ж таки Франція, що у Співдружності найбільше переймалася

питаннями безпеки, і Німеччина. Очевидно, що без підтримки наймогутнішого учасника Північноатлантичного Союзу – США – не обійшлося теж. Немає сумніву, що у справі позитивного розв'язання інтеграційних прагнень Польщі факт входження в НАТО був дуже корисним. Адже, будучи вже в європейській системі безпеки, Польщі після 1999 р. залишалося тільки ввійти до спільної політичної й економічної системи.

Від другої половини 2000 р., за французького головування, у політиці ЄС знову стали переважати справи внутрішньосоюзні. Ширак на кожній зустрічі акцентував, що розширення можливе лише після інституційного посилення ЄС. Наприкінці головування Франції відбувся саміт у Ніцці (7–11 грудня 2000 р.). На саміті головна увага була зосереджена на реформуванні установ ЄС, а особливо – функціях ЄК, Європейського Парламенту, нового розподілу голосів у Раді ЄС. Однак головною для країн ЦСЄ була заява Ширака, що 2004 р. стане датою прийняття нових членів.

У 2001 р. у переговорах почали обговорюватися найважливіші і разом з тим найскладніші питання. Великі побоювання Європейської Комісії стосувалися позиції Польщі у справі вільного пересування осіб, зокрема, таких питань як відкриття європейського ринку праці, взаємного визнання кваліфікації (особливо медичних фахівців: стоматологів, лікарів і медсестер), а також питання опосередкованого й прямого виборчого права, яке охоплює всіх громадян Союзу, що вимагало внесення змін до Конституції Польщі. У цій сфері країни ЄС, а головним чином Німеччина й Австрія, зажадали, щоб у справі вільного пересування осіб жодних поступок для Польщі не було. Відповідно до цього, країни ЄС запрагли від Польщі 7-літнього перехідного періоду для повного відкриття своїх ринків.

Іншу проблему становила купівля землі. Польща зі свого боку попросила про 18-літній перехідний період у питанні купівлі землі іноземцями, побоюючись німецької експансії на польські землі. Було й багато інших зауважень з боку ЄК щодо Польщі. Особливо Комісія піддавала критиці те, що польський уряд не виявив відповідного зацікавлення у справі пристосування фіскальної сфери до союзних стандартів. Це стосувалося головним чином швидкого зростання державного боргу й надмірних державних витрат. Комісія також звернула увагу на незначний прогрес Польщі

у реформуванні важкої промисловості, сільського господарства й розподілу електроенергії.

Відносно адміністрації й суду ЄК акцентувала, що їхній потенціал достатній для впровадження «доробку», але одночасно Комісія пропонувала поліпшити координацію в межах цивільної служби. На думку Комісії, це було необхідно, щоб на час вступу існувала вже незалежна, навчена, відповідно підготована й добре оплачувана цивільна служба. Крім того, була визнана пріоритетною подальша робота щодо прозорості й ефективності судових органів, а також боротьби з корупцією. Адже, як писалося в одному зі звітів Комісії за 2002 рік: «Корупція, як і раніше, є приводом для серйозного занепокоєння. Необхідні значні дії, які принесли б реальний ефект. Особливо у сфері розвитку політичної, адміністративної й економічної культури, яка зуміла б протистояти корупції»¹⁶.

Однак Комісія підкреслювала також високий рівень пристосування Польщі до юридичного доробку Союзу в усіх сферах, щоправда, підкреслювала, що в певних сферах потрібні ще значні зусилля, щоб завершити процес підготовки до вступу. Це стосувалося таких сфер, як: державні замовлення; бізнесові права, банківська справа, страхування, інвестиційні послуги і ринок цінних паперів; посилення боротьби з відмиванням «брудних грошей»; державна допомога; робітниче право, безпека і гігієна праці; поштові послуги; промислові відходи й охорона природи; зовнішній кордон, боротьба з наркоторгівлею тощо. Крім того, у сфері енергетики Комісія вказувала на необхідність дальшого пристосування до європейського юридичного доробку, особливо у сфері внутрішнього ринку енергії, зокрема газу¹⁷.

Наприкінці червня 2001 р. на саміті в Гетеборгу було ухвалено завершити переговори з кандидатами до кінця 2002 р. так, щоб вони змогли взяти участь як повноправні члени у виборах до Європейського Парламенту 22 червня 2004 р.. Однак, незважаючи на запевнення прем'єра Польщі Є. Бузька, що Польща здатна в запропонований термін закінчити переговори, у сфері пристосування польського законодавства до *acquis* залишалося ще багато проблем. Так, на квітень 2000 р. у Сеймі чекало на розгляд ще понад 150 проектів законів, які стосувалися гармонізації польського та союзного права. Тим не менш, у грудні 2001 р. на саміті в Лаекені пролунала важлива заява, що до Союзу в 2004 р. вступить 10 держав, серед яких і Польща.

У першій половині 2002 р. Польща вже мала добрі результати на шляху до ЄС. До кінця 2001 р. завершилися переговори по 19 пунктах, а у квітні 2002 р. – іще по чотирьох. 10 жовтня 2002 р. у спеціальному звіті ЄК рекомендувала Раді ЄС прийняти 10 нових членів. Комісія визнала, що Польща виконує копенгагенські критерії. Однак дискусії з одного питання – сільського господарства – тривали далі. Стан польського сільського господарства викликав побоювання з боку ЄС. І це не дивує, якщо взяти до уваги принаймні його обсяги. На той час у польському сільському господарстві нараховувалося близько 4 млн. працівників, тобто стільки, скільки було хліборобів у Німеччині, Франції, Італії та Великобританії разом узятих. Польські хлібороби становили 26% всіх працюючих поляків, а створювали менш як 5% польського ВВП¹⁸. Окрім того, в цей час проблематичним було питання фінансування Спільної Аграрної Політики (САР). Німеччина прагнула її змін, але проти виступила Франція, яка зуміла переконати канцлера, що принципи функціонування САР не слід змінювати до 2006 р. І тільки після цього було узгоджено, що в перший рік перебування в ЄС Польща та інші нові члени одержать 25% дотацій на сільськогосподарське виробництво, починаючи від 2007 р. – 40% таким чином, щоб у 2013 р. дотації становили 100%. Польщі й іншим країнам обіцяли, що їхній внесок у союзний бюджет у 2004–2006 р. не буде вищим від одержуваної допомоги. Крім того, було визначено суму бюджету структурних фондів, які мали становити 23 млрд. євро.

Хоча Європейська Комісія вказувала на велику кількість проблем, але від початку переговорів Польща продемонструвала значний прогрес. Це стосувалося як успіхів у пристосуванні правових норм, так і економічного зростання. Про останнє можуть свідчити макроекономічні показники, що підтверджують якість змін, а одночасно – необхідність тих змін, на котрих наполягала ЄК. Отож, – ВВП Польщі в 1998 р. становив 141,3 млрд. євро, або 3,7 тис. євро на особу. У 2001 р. цей показник дорівнював уже 196,7 млрд., тобто 5,1 тис. на особу. У 1998 р. внесок сільського господарства у загальний обсяг становив 4,8 % ВВП, у той час, коли в 2002 р. – уже 3,4 %, послуги, відповідно, складали 59 і 63,8 %. Рівень інфляції зменшився з 11,8 % у 1998 р. до 5,3 % у 2001 р.¹⁹.

Кінець переговорів Польщі щодо членства був драматичним. 12 грудня в Брюссель прибула польська делегація, у складі прем'єра,

віце-прем'єра, міністрів закордонних справ і в європейських справах, а також чималий переговорний колектив. Наступного дня відбувся багатогодинний тур переговорів, на якому Польща твердо захищала свої інтереси. Перелом у переговорах настав лише тоді, коли канцлер Шрьодер дав зрозуміти, що розширення ЄС без Польщі буде неможливим. Цього дня переговори й були завершені. Остаточна угода, підписана у Копенгагені, задовольнила обидві сторони. У питанні фінансів ЄС обіцяв, що дотації для Польщі будуть поступово зростати, а внесок Польщі в 2004–2006 роках становитиме в цілому 6,5 млрд. В останній день переговорів вдалося дійти згоди, що дотації для хліборобів у перший рік членства становитимуть 55%, потім – 60% і т.д. Відповідно до прийнятих раніше рішень, протягом 12 років іноземці не могли купувати в Польщі землю. Було погоджено, що в 2004–2006 роках Брюссель призначить на допомогу Польщі в рамках структурних фондів 13,8 млрд. євро. На охорону найпротяжнішого зовнішнього кордону ЄС (1100 км) Польщі також призначалася суттєва фінансова допомога. Залишився 7-річний перехідний період у питанні отримання поляками роботи в союзних країнах, хоча багато країн, як, наприклад, Данія, Греція, Іспанія, Голландія, Ірландія, Великобританія, Швеція, погодилися відкрити ринок праці відразу. На додачу Польща одержала багато інших перехідних періодів:

4 роки – для м'ясних підприємств м'ясо-молочної промисловості для їхнього пристосування до стандартів ЄС, 10 варіантів відтермінування для охорони довкілля (найдовший – до 2015 року), 7% ПДВ у будівництві, харчовій промисловості – до 2007 року. На цих умовах Польща і вступила до ЄС.

с) Вступ

Трактат про вступ Польщі до ЄС, т.зв. Акцесійний Трактат, обговорювався одночасно з переговорами про вступ іще з весни 2002 р.. Трактат був затверджений Європейським Парламентом 9 квітня 2003 р., і 16 квітня в Афінах 15 членів ЄС і 10 кандидатів урочисто підписали цей Трактат. Польща повинна була його затвердити підписом Президента за згоди народу. Згода народу могла бути двоякою – через референдум або через прийняття закону в парламенті. Днем пізніше після підписання Трактату Сейм РП прийняв рішення, згідно з яким 7–8 червня повинен був

відбутися референдум щодо вступу. При цьому 29 травня 2003 р. Конституційний Суд висловився за припустимість схвалення входження до ЄС парламентом у ситуації, коли на референдумі більшість виборців проголосує “за”, але явка виборців не досягне 50 процентів. Побоювання були не безпідставні, адже поляки не надто цікавилися євроінтеграцією. Наприклад, за результатами одного з опитувань громадської думки в 2002 р.: “Більшість людей насправді так і не знає, чому Польща повинна вступити до Європейського Союзу”, – 76% поляків відповіло ствердно²⁰. Однак референдум приніс успіх. Участь у референдумі взяли 58,85 % поляків. Питання формулювалося так: “Чи висловлюєте Ви згоду на вступ Польської Республіки до Європейського Союзу?”. На це питання 77,45 % голосуючих відповіло “так”, а 22,55 % – “ні”. Тим самим Президент РП дістав згоду на ратифікацію Акцесійного Трактату. 23 липня Олександр Квасневський ратифікував Акцесійний Трактат, а від 1 травня 2004 р. цей Трактат набув чинності – Польща стала членом ЄС.

Розділ II.

Порівняння ситуації в Польщі й Україні

Порівняння ніколи не є простою і вдячною справою. А у випадку порівняння становища Польщі перед вступом до ЄС із нинішньою ситуацією в Україні – виглядає ще більш невдячним. Причин цього багато. Головна, як на мене, це історично зумовлена різниця як економічного, політичного, так і ментального характеру, і це все перешкоджає проведенню такого порівняння об’єктивно.

Однак, з іншого боку, Польща й Україна сусідять. Ці дві держави історично дуже міцно пов’язані, а це вже дає підстави вважати, що вони, попри розбіжності мають між собою багато спільного. Адже, загалом в обох державах схожий державний лад, майже ідентичні форми влади, багато в чому схожі економіки, культура й суспільне життя. Все це вказує, що все ж порівняння ситуації в цих державах можна проводити.

Передусім варто зазначити, що це порівняння стосується ситуації в названих країнах у різні періоди: Польщі – в 1998 року, України – в 2006 році. Незважаючи на розбіжність у часі, таке порівняння можна вважати повністю обґрунтованим з кількох причин. По-перше, не можна робити порівняння з ситуацією в

Польщі на сьогодні, це було би просто безглуздо, адже Польща вже є членом ЄС, а нас цікавить, яка ситуація була в Польщі напередодні вступу. Тому рік 1998 – найвідповідніший, адже саме того року почалися переговори про членство Польщі в ЄС. Це означає, що в разі докладного порівняння, з нього можна зробити майже однозначний висновок – чи Україна сьогодні готова так, як Польща в 1998 р., розпочати принаймні уявні переговори з Союзом про членство. Разом із тим, не можна порівнювати з ситуацією в Україні в 1998 р., тому що тоді ще мало говорилося про вступ, а впливало це з того, що ситуація в Україні була тоді настільки катастрофічною, що порівняння знову ж було би недоречним. Тому таке порівняння має сенс, якщо почати з політичної сфери обох держав. Адже політичні показники держави: рівень демократії, забезпечення прав людини, вільна преса – це найважливіші умови розгляду заявки на вступ до Євросоюзу.

§ 1. Політична сфера

Якщо говорити про політичну сферу функціонування держав, то між обговорюваними країнами простежується, ймовірно, найбільше розбіжностей. Простіше буде навіть сказати, що ми спостерігаємо повну протилежність ситуації. Річ у тім, що (беручи до уваги пропозиції Європейської Комісії) у Польщі демократія була настільки сталою, що це дозволяло вступити до ЄС. За звітом Комісії, нормально працювали парламент і уряд, не порушувалася свобода слова, дотримувалися права громадян і права меншин. В Україні навіть у цій сфері є недоліки (не говорячи вже про ситуацію в економіці й управлінні, про які мова буде далі). Проблеми наявні на кожному кроці. Однак тут зупинимося на найважливіших і почнемо з влади.

До так званої “Помаранчевої революції”, коли, можна вважати, в країні перемогла демократія, ситуація в політичній сфері була дуже складною. Тому в аналізі буду спиратися на “післяпомаранчеву” дійсність у країні. А дійсність така, що влада в Україні повністю відсторонена від народу. Що це означає – “відсторонена”? Це означає, що українська влада зовсім не веде діалогу з народом, невідзвітна, неконтрольована, ба навіть свавільна. Це принцип, що, як на мене, зберігся ще з радянських часів (адже багато сьогоднішніх владомощців виховувалися за компартійними принципами). Такий

характер влади особливо загострився під час президентства Кучми, проте “революцією” був зламаний. І хоча тепер влада більше зважає на “vox populi”, та все ж до кінця такий характер влади не зник²¹.

Серед головних проблем: нестабільність владних органів – парламенту, уряду, інституту президентства й судової гілки. Нестабільність іще більше загострилася з набуттям чинності змін до Конституції (з першого січня 2006 року), які стали наслідком політичних інтриг й “заштункових ігор” в часі революції 2004 р. Зазначу, що ці зміни надають більше повноважень парламенту (особливо його голові) й уряду – фактичним керівником країни стає прем’єр-міністр, позбавляючи президента важелів впливу.

Криза існує навіть у царині захисту самого конституційного ладу, адже головний контролюючий орган у цьому питанні – Конституційний Суд – через політичні інтриги не міг працювати з вересня 2005 року і до серпня 2006. Майже рік країна була без головного тлумача Конституції, що загрожувало не тільки правам та інтересам громадян, а навіть і самому існуванню держави.

Свобода слова – інше болюче питання. Хоча після революції вона й запрацювала, проте є ще надто слабкою. Часто трапляються випадки її порушення, на які влада реагує мляво. Показником рівня свободи слова може бути щорічний звіт Freedom of the Press 2005 (Freedom House), де Україна перебуває на 124 місці серед 194 учасників моніторингу на рівні зі С’єра-Леоне як “частково вільна”²². У цьому питанні принциповим залишається вирішення судової справи у зв’язку з загибеллю журналіста Георгія Гонгадзе. Відомо, що цей журналіст загинув саме через свою професійну діяльність, проте сьогоднішня влада, попри запевнення довести справу до кінця, всіяко гальмує її.

Великі прогалини Україна має у справі розвитку громадянського суспільства й дотримання прав людини. На сьогодні немає законодавчого забезпечення розвитку громадянського суспільства, громадськість зовсім або майже зовсім не залучається до процедури прийняття рішень і контролю за владою; профспілки майже не виконують своїх обов’язків, бо в переважній більшості є радянським пережитком. Держава, хоч і намагається дотримуватися приписів конвенції щодо захисту прав людини, має великі проблеми, особливо коли йдеться про утримання людей під вартою, поводження з затриманими й підсудними тощо. Уповноважений з прав людини в Україні – посада більше

політична, яка використовується як розмінна монета при розподілі посад і фактично не має реального значення. Крім того, слід наголосити на проблемі з правами меншин. Недосконале законодавство в цій сфері привело до негативних наслідків – росіяни, які проживають на території України, підтримувані антиукраїнськи налаштованими політиками з Росії, починають виступати за збільшення своїх прав, хоча права російського населення (питання тут іще полягає в тому, чи є воно меншиною, на що держава поки ще не дала відповіді) ніяк не порушуються. Проте зараз гостро постало питання з російською мовою, яку багато хто хоче бачити другою державною, а в деяких областях її навіть незаконно оголошено регіональною. Отож, загалом ситуація в політичній сфері України виглядає не найкращим чином й далеко відстає від аналогічної в Польщі.

§ 2. Економічна сфера

В економічній ситуації України й Польщі є багато спільного. І хоча Польща мала розвинену ринкову економіку, а Україна тільки отримала статус держави з ринковою економікою, в обох країнах залишалося й залишається багато проблем. Назагал, якщо порівнювати ці проблеми (детальніший огляд буде подано нижче), то спільним є невирішене питання головним чином у реформуванні галузей економіки, приведення їх до сучасних ринкових стандартів, щоб зробити їх високотехнологічними, енергоощадними й екологічно безпечними. Проте, якщо в Польщі були проблеми з реформуванням, перш за все, вугільної галузі й оборонної сфери, то України це стосується в цілому – практично кожна з галузей, за незначним винятками, потребує істотної реорганізації. Спільною є також необхідність приватизації, та якщо Польщі необхідно всього лише продовжити цей процес, то в Україні питання стоїть у площині прозорості й чесності проведення приватизації. Тут наочним прикладом є підприємство “Криворіжсталь”, яке за часів президентства Кучми в червні 2004 року приватизували (його зять!) за майже 800 млн. доларів, тоді як у жовтні 2005 року повторно приватизували вже за 4,8 млрд. доларів!

На відміну від Польщі, в Україні “кульгає” законодавство, що стосується вільного розвитку ринку – наприклад, тільки в цьому році планується доопрацювати законодавство, що дозволить

Україні вступити в СОТ. Важливим питанням залишається також урівноваження розвитку регіонів, як це свого часу було важливо й для Польщі – необхідно зрівноважити економічний розвиток, соціальну складову, інфраструктуру тощо. І як для Польщі 8 років тому, для України зараз дуже важливим залишається питання екології.

Якщо поглянути на галузі економіки обох країн, то найбільше проблем як в одній, так і в іншій накопичилось в чотирьох галузях: промисловості, сільському господарстві, енергетиці й транспорті. Але при цьому слід наголосити, що проблеми України в цих галузях економіки набагато гостріші, глибші й потребують значно більших зусиль, часу й фінансів для вирішення. Для прикладу – **промисловість**. Головною проблемою промисловості Польщі, на думку Європейської Комісії, було (крім реформування галузей і приватизації, про які йшлося вище) викорінення неконкурентної політики дотації галузей. В Україні ж, окрім цієї проблеми, яка стосується загалом усіх галузей економіки, створюючи підозри про нечесну конкуренцію, є низка інших проблем. Серед них і питання гарантій для інвесторів (особливо майнових під час реприватизації, яка активізувалася в 2005 році), і загальна реєстрація компаній, і законодавство для нормального розвитку малих та середніх підприємств. Схожа ситуація і в **сільському господарстві** – якщо в Польщі були проблеми зі стандартами якості, в галузі санітарного, фітосанітарного й ветеринарного контролю та з інвестиціями в галузь, то в Україні, на додачу до цих, є ще й купа інших проблем. Зокрема, нагальним залишається питання реструктуризації галузі, заохочення фермерства, збільшення інвестиційної привабливості галузі. Важливим залишається питання землі, адже досі не запрацював ринок землі, тоді як у Польщі це давно вже норма. Підвищення безпеки продуктів харчування, акредитація стандартів ISO, модернізація лабораторій – це також нагальні для України питання, які Польща давно вирішила.

Болючим місцем України залишається **енергетика**. Найперше через високий рівень споживання енергії й одну з найбільш енерговитратних економік у світі. Якщо говорити про спільні для обох країн проблеми, то це тільки питання реструктуризації вугільної галузі, в усьому іншому проблеми кардинально різняться. У Польщі вони обмежуються питаннями більшої аварійно-

спроможності (з 60 до 90 днів – на випадок утрати джерел постачання нафти й газу з-за кордону) та стандартів палива. Для України такі проблеми здаються мізером порівняно з іншими, які є тут. Головна з них – енергозалежність від російського газу. Необхідність стабільного існування ринку газу й нафти змушує керівництво країни замислюватися над питанням енергозбереження, встановлення стабільних цін на енергоносії та конвергенції ринку, диверсифікації джерел газу й нафти тощо. Окрім питання ефективного використання газу й нафти, залишається велика кількість проблем у галузі ядерної енергетики, які Україна сама не може розв'язати. Тому на підтримку в галузі ядерної безпеки (зокрема, щодо виконання Меморандуму про закриття Чорнобильської АЕС) прийшов Захід, який надає кошти для будівництва укриття над четвертим енергоблоком ЧАЕС. У цьому питанні важливими залишаються проблеми добудови кількох енергоблоків на двох АЕС і зберігання відпрацьованого ядерного палива. До слова, слід наголосити, що проблема з Чорнобильською АЕС забрала в Україні багато зусиль і коштів, які, за відсутності цієї проблеми, могли би значною мірою покращити ситуацію в країні. Для підтвердження наведу цифри: на потреби ЧАЕС і ліквідацію наслідків аварії на ній у 1992–2005 роках було витрачено 7,35 млрд. доларів США, а, як оцінюють українські спеціалісти, сумарні економічні збитки для України до 2015 року становитимуть 179 млрд. дол. США!²³

Транспорт – іще одна больова точка України, на відміну від Польщі. Це не означає, правда, що в останньої проблем із транспортною галуззю не було – але в порівнянні з українськими вони маліють. Зауваження Європейської Комісії щодо Польщі стосувалися тільки покращення й вдосконалення транспортної сфери – це й покращення якості дорожнього й залізничного транспорту, безпека на транспорті й відкритість ринку. Що ж до України, то в Плані Дій з 2004 р. зауваження/пропозиції для України значно суттєвіші. Претензії стосуються погано розвиненої транспортної інфраструктури і пристосування її до стандартів ЄС, безпеки на дорогах, для чого найперш самі шляхи слід довести до рівня європейських. Потрібне значне реформування в залізничному і морському (водному) транспорті: в першому – надання ефективних і якісних послуг; в другому – безпека перевезень. Отож, слід підкреслити, що по всіх галузях економіки, серед яких були

наведені чотири приклади, і за всіма показниками Україна дуже відстає від Польщі.

§ 3. Внутрішні справи

Порівнюючи внутрішні справи обох країн, також можна відчувати дуже велику різницю між Польщею та Україною. Помітно це в порівнянні їх ринків, інноваційності цих ринків, соціальної, внутрішньої, фіскальної, фінансової політики, політики у сфері охорони довкілля й зовнішньоторгівельних відносин. Практично в усіх цих питаннях Україна далеко позаду Польщі, а особливо якщо порівнювати проблеми ринку України й Польщі, його інноваційність, соціальну, фіскальну, фінансову й внутрішню політику. Тому саме на цих сферах внутрішнього життя обох країн зупинюся детальніше.

У **питанні ринку** спільними для Польщі й України є питання стандартизації. Як у Польщі вісім років тому, так і в Україні зараз стандарти, метрологія, акредитація, визнання авторських прав перебувають у повній невідповідності до європейських стандартів. Також спільними для обох країн залишається питання дискримінаційної політики щодо іноземних товарів і капіталів. Проте в Україні, крім цього, є великі проблеми взагалі зі створенням сприятливого середовища для іноземних фірм. Окрім того, погано працюють аудиторські служби, контролюючі органи й антимонопольне законодавство. У державі ще не визначились із законодавством у сфері державної допомоги, щоб створити справді конкурентне середовище, а державні закупівлі тільки-но почали провадити на основі відкритих тендерів.

Щодо **інноваційності**, то Україна, на відміну від Польщі, дуже відстає. Найновіші технології мало застосовуються як у державному секторі, так і в приватному, дуже низький рівень використання Інтернету, немає реального ґрунту для розвитку технологій і наукових досліджень. Як і в Польщі, в Україні значні проблеми як у законодавстві, так і в практичній діяльності аудіовізуальної сфери. Ще одна спільна проблема – відповідність освітнього рівня європейським стандартам, чи простіше – взаємне визнання дипломів.

У **соціальній сфері** України великі прогалини в питанні зайнятості (мова не про безробіття, рівень якого, якщо брати

офіційні цифри, значно нижчий, ніж у Польщі, а про законодавче регулювання сфери). Перш за все, це стосується безпеки на виробництві, захисту прав робітників, соціального забезпечення, рівного доступу до праці, охорони й безпеки на виробництві. В Україні значна частина населення перебуває поза межею бідності, не кажучи вже про порівняння зі стандартами життя в ЄС. За офіційними даними, аж 27,1% громадян перебуває поза межею бідності, тобто є злидарями, а загалом 47 % громадян вважає себе бідними людьми²⁴! У Польщі, для порівняння, в 1998 р. 15,8% громадян перебувало за межею бідності²⁵.

Спільним для обох країн є досить низький рівень розвитку регіонів і регіональної політики влади. І якщо кроки Польщі в цьому напрямку на 1998 рік уже були відчутними, й залишалось лише оформити їх законодавчо, укріпити адміністрацію регіонів з наданням їм більших прав, то Україна в цьому плані мусить починати з чистого аркуша, оскільки на сьогодні є повністю централізованою державою. Це викликає щораз більшу критику з боку регіонів, місцевих влад, особливо, коли йдеться про сферу фінансів, адже місцеві бюджети повністю залежать від центрального.

Фіскальна сфера України також значно відстає від польської, перш за все, через неефективність податкової системи. Негайно необхідно як законодавчо, так і практично реформувати податкову сферу й діяльність податкової адміністрації, змінювати систему ПДВ, акцизів, викорінювати податкові пільги, амністії, боротися з корупцією. А поки цього не робиться – податкова сфера України абсолютно не співвідносна з вимогами ЄС. Також є значні прогалини в Україні в роботі Державного комітету статистики та об'єктивності статистичних даних, щоправда, і в Польщі свого часу була схожа проблема.

Схожі з фіскальними проблеми України й у **фінансовій сфері** – а саме, неефективність її функціонування. Перш за все, це стосується контролю за фінансами. У Польщі теж була схожа проблема – не було головного контролюючого органу, як і законодавства про контроль за видатками, але в Україні ця проблема глибша. Тут поняття контролю за бюджетними коштами дуже розмите, цей процес дуже закритий і недоступний для відстеження громадськістю. Відсутність прозорості контролю породила значну корупцію, яку викорінити зі сфери фінансів дуже важко. До того ж не досить ефективно працює головний

орган аудиту – Рахункова палата. Щоб усе це змінити на краще, необхідні зміни в законодавстві й значне реформування. Крім того, слід подолати адміністративні бар'єри для діяльності компаній: створити прозорі умови для ведення бізнесу, спростити всі процедури реєстрації компаній, розробити законодавче забезпечення діяльності й управління компаній. Подібних проблем Європейська Комісія в Польщі не спостерігала, саме тому там ринок і насичення іноземними інвестиціями розвинулися набагато швидше.

Ще одна болюча для України справа – **кордони**. У пропозиціях для Польщі Європейська Комісія також закликала покращити роботу прикордонних служб, проте проблеми цієї країни були не такими складними, як в Україні. Найбільша проблема України в цьому плані – східний кордон, чи, радше, майже повна його відсутність, адже в деяких місцях російсько-український кордон досить умовний. Показником тут може бути проблема навколо коси Тузла, яка призвела два роки тому до міжнародного скандалу²⁶. Інше болюче питання – Крим, на який Росія продовжує висловлювати претензії. Роз'ятрує проблему те, що договір про взаємне визнання кордонів між Україною і Росією закінчується в 2007 році, й Росія, ведучи політичну гру, демонструє, що не має бажання його продовжувати. А це означає, що питання з російсько-українським кордоном, який, до речі, має найбільшу протяжність з усіх українських кордонів, становлячи понад 1500 кілометрів, ще довго буде пекучою проблемою.

Пов'язане з кордоном також дуже важливе питання щодо **митниці**. На відміну від польських, українські митниці потребують значного вдосконалення як технічно (комп'ютеризація, модернізація лабораторій), так і з практичної точки зору – підвищення кваліфікації працівників, підвищення ефективності роботи (процедура «одне вікно»). Тут також часто, зрештою, як і для Польщі, постає питання боротьби з міжнародною злочинністю: нелегальним продажем зброї, наркотиків, відмиванням «брудних грошей», торгівлею людьми, нелегальною міграцією. Як в одній, так і в іншій державі актуальним залишається зміцнення кордонів для перешкоджання як переліченим вище явищам, так і у зв'язку з поширенням тероризму, а отже, для посилення безпеки країн континенту. Що ж до інших проблем у внутрішній політиці, то обидві країни мають дві однакові та взаємопов'язані проблеми:

низька ефективність роботи поліції й низька ефективність боротьби з організованою злочинністю.

У сфері охорони довкілля проблеми обох країн ідентичні. Як у Польщі, так і в Україні охорона довкілля перебуває на дуже низькому рівні й цьому приділяється дуже мало уваги. Тому в цій галузі потрібна велика робота.

У підсумку можна сказати, що в економічній сфері Україна ще більше відстає від Польщі. Адже політичну сферу можна реформувати значно швидше, а ті зміни в економіці, які потрібно запровадити в Україні для того, щоб наздогнати принаймні Польщу (не кажучи вже про Західну Європу), потребують, по-перше, багато часу, а, по-друге, дуже великих капіталовкладень і зусиль.

§ 4. Адміністрація (бюрократія)

Ну, й насамкінець – адміністрація. Ця сфера життя країни, котра хоче вступити до ЄС, також прискіпливо оцінюється керівництвом ЄС. Можна сказати, що незгірш, ніж політична чи економічна сфери. А подекуди на адміністрацію зважають навіть більше, адже в самому ЄС адміністрації приділяється дуже велика увага – ефективна робота установ і добре вишколені чиновники – це запорука стабільного існування громіздкої машини під назвою Європейський Союз.

Як для однієї країни тоді, так і для іншої тепер спільною є необхідність проведення адміністративної реформи, навіть не стільки якісного її проведення, скільки приведення її у відповідність до стандартів ЄС. В адміністративних питаннях важливим є надання більших повноважень регіонам, а отже, розвиток регіональної адміністрації. Та й загалом уся адміністрація, особливо в Україні, потребує більшого розвитку, а головне – більшої ефективності функціонування. Ще одне важливе питання щодо адміністрації для обох країн – виховання якісних кадрів: і в одній, і в іншій державі не працювала система вільного конкурентного доступу на роботу за результатами екзаменів чи тестів, яка була би прозорою і водночас ефективною. Україні, на відміну від Польщі, слід більшу увагу приділити викоріненню корупції з чиновництва, яка проявляється, перш за все, при наборі працівників. Проведення вдалих реформ змогло би спрацювати на подолання цього ганебного явища.

У судовій системі як одна, так і інша держава мають значні недоліки, і все ж Україна знову переважає за кількістю проблем. Спільною перешкодою обох країн на шляху до ЄС залишалася недостатньо розвинена судова адміністрація й корупція в судах. В Україні ж законодавча база практично повністю потребує перегляду для приведення у відповідність зі стандартами ЄС. Окрім того, необхідна нагальна судова реформа, щоб унезалежити від жодних сторонніх впливів судову гілку влади, аби судова система запрацювала ефективно. Крім того, в Україні необхідно покращити роботу прокуратури й усунути недоліки в роботі правоохоронних органів. В Україні також слід більшу увагу приділити культурі дотримання судовими, правоохоронними органами й прокуратурою прав людини. При цьому слід наголосити, що Польща в цьому плані далеко попереду, хоча є спільний недолік – погане виконання рішень Європейського Суду, над чим ще слід попрацювати обом країнам.

Висновки

Питання вступу України до Європейського Союзу дуже складне. Як уже сказано, у цьому питанні є велика непевність. По-перше, Україна то хоче до Союзу, то не дуже, а ЄС усе говорить тільки про співробітництво – його збільшення, поглиблення, оптимізацію. Всі ці слова добре лунають, але означають тільки одне – Союз дуже боїться розмов на тему розширення ще й із включенням України. І справді – це ще не на часі. Чому? На це є багато причин.

Однак спочатку про інше важливе питання – про досвід Польщі. Як уже сказано, процес інтеграції Польщі до Союзу був цілком успішним від початку діалогу між сторонами аж до вступу. Не буду повторювати того, що вже було написано, назву тільки кілька важливих для України висновків. Отож, від самого початку переговорів Польща демонструвала, що дуже хоче бути в ЄС, переговори вона вела твердо, показуючи, що добре знає, чого хоче. Тому Польща зуміла домогтися членства за такий короткий проміжок часу. Проте тут варто додати, що коли Польща починала переговори про членство, вона перебувала в гіршій ситуації, ніж тепер Україна, але все-таки зуміла провести глибокі й ефективні реформи і стати членом ЄС. Хоча це не означає, що реформи, які провела Польща, були настільки ефективними, що вона змогла

зрівнятися за рівнем життя зі стандартами ЄС. Зовсім ні. Економічний розвиток Польщі перед вступом залишався далеко позаду у порівнянні з середнім рівнем ЄС. Наприклад, доходи на одного мешканця становили у Польщі 9 тис. євро. А це набагато менше, ніж навіть у бідній, за мірками ЄС, Іспанії, де ВВП на одного мешканця становив 18 тис. євро. Загалом, ВВП Польщі становив тільки 40% від середньоєвропейського рівня; сільське господарство Польщі давало 4% ВВП, причому цей сектор обслуговувало 27% працівників; безробіття досягло 20%²⁷. Крім того, у Польщі існував великий дефіцит бюджету (на 2006 рік експерти передбачали його зростання до 6,4 % ВВП, тоді як в ЄС допускається тільки 3%²⁸). Це було дуже зле, беручи до уваги необхідність використання структурних фондів, умовою чого є співфінансування з польського бюджету, а до цього треба було ще зробити внесок у спільний бюджет у розмірі 24 млрд. злотих на 2004–2006 рр..

Із цього можна зробити два висновки. Один такий, що Україна теж може офіційно заявити про бажання вступу, тому що Польща, виступаючи з такою заявою, перебувала в гіршій ситуації, ніж тепер Україна. Другий висновок більш важливий. Хоча Польща й була на багато нижчому рівні, ніж країни Західної Європи, вона стала все ж членом ЄС, тому що цього хотіли найбільші країни Заходу, лобісти Польщі: Франція й Німеччина. Німеччина підтримувала Польщу, бо врешті не хотіла, щоб її кордон був кордоном ЄС, про що ще в листопаді 1994 р. ясно висловився канцлер Німеччини Г. Коль: “В інтересах Німеччини, але також у добре зрозумілих європейських інтересах західний кордон Польщі не повинен бути східним кордоном Європейського Союзу”²⁹. У свою чергу, Франція хотіла стабільності в Європі. Підтримка наймогутніших держав ЄС надала Польщі нечувану перевагу. Це була перевага головним чином політична, адже країни-протагоністи не тільки запевняли Польщу, що вона стане членом ЄС, але й визначали конкретні дати вступу: спочатку – 2000 рік, пізніше – 2004 рік. Незмірно важливим було, що Польща вже знала, що хоч би як вона не впоралася з копенгагенськими критеріями, однаково буде в ЄС! По-друге, ця підтримка надала Польщі велику фінансову допомогу, завдяки союзним програмам, а головним чином – PHARE. Крім того, Франція й Німеччина, як і інші країни Заходу, не вагались інвестувати в Польщу. Німеччина й Франція після США були найбільшими інвесторами в Польщі. Наприклад, у 1999 р.

Німеччина інвестувала в Польщу 6,1 млрд. доларів, Франція – 3,9 млрд.. Не варто навіть зупинятися на тому, як ці інвестиції були потрібні для уможливлення змін в економіці Польщі. Все це означає одне – Україна у своїх прагненнях до ЄС теж повинна за всяку ціну здобути підтримку головним чином Німеччини. Поки ж Україна має тільки підтримку Польщі і до цього – симпатію інших країн колишнього комуністичного табору. Це добре, тому що маємо рупор в ЄС. Але цього замало, тому що Польща – це все-таки не Німеччина, яка дає практично 25% бюджету ЄС.

Іншою важливою річчю в процесі інтеграції Польщі було те, що влада мала велику підтримку політики інтеграції серед суспільства. Це показують, наприклад, результати досліджень від грудня 1996 р., коли за інтеграцією було 60 % польського суспільства. Україна ж ніяк не може похвалитися таким рівнем бажання вступу в ЄС: такої підтримки суспільства влада не мала, не має, і видається – не матиме! Бо проблема полягає в самій владі, яка до кінця не знає (крім самого прагнення влади), чого хоче. Найбільша проблема полягає в тім, що в Україні процес інтеграції дуже залежить від того, хто при владі. У Польщі цієї проблеми не було взагалі: навіть коли керували соціалісти, не було жодних змін у проєвропейській політиці й процесі вступу до Союзу. В Україні ж усе виглядає інакше – підтримує вступ тільки правниця, а політичні симпатії лівих – на боці Росії.

Вартує додати і те, що ЄС був змушений по-особливому трактувати прагнення Польщі до членства тому, що Польща не була самотньою в таких прагненнях, а була таких країн ціла четвірка! Співробітництво середньоевропейських країн довело здатність цих країн до інтеграції і було дуже важливим аргументом у справі вступу до ЄС. Варто, отож, і в Україні подумати над цим. У своїх бажаннях до інтеграції з ЄС вона теж повинна показати свою здатність до кооперації, співвідповідальності і співробітництва. Це можна продемонструвати хоча б на регіональному рівні – з Молдовою, або у межах ГУАМ, або в рамках єврорегіонів, або в межах Балтійської-Чорноморської Ініціативи (яка почалася в 2005 і тоді ж померла). ЄС, можливо, тоді був би більш доброзичливим щодо України. Крім цього, необхідний також вступ у НАТО. В Україні часто постає питання – чому Україна повинна вступити до НАТО, що це дасть Україні? На це питання часткову відповідь дає український експерт Олег Соскін, який вважає, що вступ у НАТО

допоможе Україні звільнитися від надмірного впливу Росії, а, крім цього, підвищить статус України і її роль у регіоні³⁰. Проте це не все. По-моєму, вступ у НАТО головним чином означатиме певну політичну оцінку України. Вступ до НАТО дає позірні гарантії, що країна стабільна і готова до подальшої інтеграції. Отже, вступ до НАТО означав би автоматичне виконання політичного копенгагенського критерію – і тоді залишалася б тільки економіка, щоправда – дуже проблемна.

А тепер про вступ України до ЄС. Як впливає з цієї праці, Україна за копенгагенськими критеріями не вийшла ще на належний рівень, оскільки має багато проблем у політичній та економічній сферах, так само як і у сфері адміністративній. Це стосується як політичної нестабільності й неефективної роботи адміністрації, так і економіки, що потребує не просто глибоких, а докорінних реформ. Під цим кутом зору Україна ще дуже відстає від Польщі часів перед вступом до ЄС, тому про вступ говорити ще занадто рано. Однак у майбутньому це буде можливим. І беручи до уваги досвід Польщі, можна навіть вирахувати, коли. Відомо, що пристосування Польщі до європейських стандартів почалося від 4 липня 1992 р., коли польський парламент поставив перед урядом завдання розробки програми, метою якої було би пристосування законодавства й економіки Польщі до стандартів ЄС. Уряд запропонував таку «Програму Дій» у січні 1993 р., і процес пристосування тривав до 2004 р., тобто до вступу (хоча, за великим рахунком, триває ще й сьогодні). Отож, загалом у Польщі процес пристосування тривав 12 років. Україна почала таке пристосування від «Плану Дій», який фактично набрав чинності в 2005 р.. Якщо спиратися на польський досвід, то можемо розраховувати, що десь у 2017–2018 р. Україну може очікувати вступ до ЄС. Однак це буде можливим тільки за умови, що Україна обере такий же напрямок інтеграції як Польща, яка, щоправда, тільки після опублікування «Білої книги» 1995 р. дуже активно запрацювала в напрямку пристосування до *acquis*.

Що ж варто зробити, щоб запустити цей процес інтеграції? Польща почала його від договору про асоціацію. Україна теж може обрати такий напрямок – подати заявку й чекати, що буде далі. Але Союз відкрито дає зрозуміти, що Україна не повинна сьогодні говорити про такі речі, тому що Союз заклопотаний іншими важливими справами. А це означає, що якби навіть Україна стала

асоційованим членом, то немає гарантій, що вона не чекала би вступу, як чекає вже від 1964 р. Туреччина! Тому вважаю за помилкову політику Києва після революції, коли, зважаючи на позитивну оцінку з боку Союзу перемир'я в Україні, проголосували, що Україна вступить до Союзу вже за другої каденції Ющенка. А так, говорячи по ширості, взагалі невідомо, чи буде колись Україна членом ЄС. На даному етапі Союз цього не хоче – пропонує якісь інші варіанти – тільки не членство. Наприклад, 5 грудня 2002 року Романо Проді сказав, що ЄС не може розширюватися до безкінечності і що членами ЄС будуть іще хіба що країни Балканського півострова. А іншим країнам, на його думку, повинна бути запропонована “формула, настільки ж приваблива, як членство”. Ця пропозиція полягає в тому, “щоб ділитися з майбутніми асоційованими членами всім, окрім установ”³¹. Такий, як і схожі, варіант автоматично заперечує можливість вступу України, й це означає тільки брак готовності самого Союзу до такого кроку. Що тоді?

Тоді в нас є запропонована ЄС Нова політика сусідства, й, по-моєму, тільки в цьому напрямку варто зараз рухатися. Ця політика дає можливість співробітництва в конкретних сферах і проведення радикальних та ефективних реформ. Тому шляхом до ЄС є власне “План Дій”, виконання якого Україною буде головним аргументом, що Україна бажає вступити до ЄС, і це врешті змусить Брюссель піти назустріч. На щодень єдино можлива стратегія – “політика малих кроків”. Можна, отже, почати від укладання “Договору про зону вільної торгівлі”, і так просуватися далі й далі, поки не дійде до повної інтеграції. При цьому найамбітнішим і найефективнішим для України на даному етапі було б підписання “Договору про зону вільної торгівлі +”, як це пропонують польські експерти з УКІЕ. В 2008 р. закінчиться дія Угоди про Партнерство й Співробітництво, а, відповідно, натомість можна підписати з ЄС цей дуже амбітний План співробітництва. У чому він полягає? Зокрема, Якуб Кемпа з Відділу Аналізу і Стратегії УКІЕ пропонує, щоб нова Угода, крім зони вільної торгівлі, включала разом із тим і лібералізацію візового режиму, і сфери вільного руху капіталів, послуг і осіб. Це означало би, що Україна вже на 60% була б у ЄС, адже вона входила б у сферу, що є економічною основою ЄС – Спільний Ринок. Але, щоб підписати такий амбітний План, Україна повинна ще багато зробити. Тому, на мою

думку, не варто багато говорити про те, як сильно Україна прагне до ЄС, а просто слід працювати в напрямку зміцнення свого статусу й становища. А майбутнє саме покаже, що і як буде.

ПРИМІТКИ:

¹ Koszel B., Francja i Niemcy w procesie integracji Polski ze Wspólnotami Europejskimi/Unią Europejską (1989-2002), Poznań, 2003, Instytut Zachodni, s.12.

² У 1991р. НДР відпала, але прилучилися країни Балтії та Албанія. Найбільше програмою PHARE було охоплено 15 держав ЦСЄ у 1996 р. У 2004 році – 13 держав: держави, які вступили до ЄС, а також Румунія, Болгарія, Албанія, Македонія, Боснія.

³ Суйковська С., Живкі А. Значення програми PHARE для підтримки економік європейських держав у процесі трансформації та реструктуризації // Персонал. – №7. – 2004. – С. 67.

⁴ Там само. – С. 69.

⁵ Суйковська С., Живкі А. Значення програми PHARE ...//Персонал. №7, 2004. – С. 71.

⁶ Там само. – С. 69.

⁷ Przeciw stereotypom. Rozszerzenie Unii Europejskiej o Polskie. Pełnomocnik Rządu do spraw Negocjacji, Warszawa, 2001, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, S. 49.

⁸ Koszel B., Ibid., S. 43.

⁹ Od stowarzyszenia do członkostwa. Perspektywa konferencji Międzyrządowej/ Pod red. St. Konopacki, E. Miszczak, Łódź, 1998, Instytut Europejski, S. 67.

¹⁰ Дивись додаток 1 (Взято з “Dokumenty i Kalendarium” [w:]Monitor Integracji Europejskiej, UKIE,№39,2001.)

¹¹ Koszel B., Ibid., S. 47.

¹² Przygotowanie krajów stowarzyszeniowych Europy Środkowej i Wschodniej do integracji z Rynkiem Wewnętrznym Unii Europejskiej. Biała Księga, Warszawa,1995, S. 10.

¹³ Koszel B., Ibid., S. 74.

¹⁴ Polska: Partnerstwo dla Członkostwa, Warszawa, 1998,UKIE-CIE, S. 1.

¹⁵ Okresowy Raport 2000 Komisji Europejskiej o postępach Polski na drodze do członkostwa w Unii Europejskiej, Warszawa, 2000,UKIE, S. 93.

¹⁶ Strategia rozszerzenia. Raport Komisji Europejskiej o postępach krajów kandydujących na drodze do członkostwa w Unii Europejskiej, Warszawa, 2002, UKIE, S. 236.

¹⁷ Kompleksowy Raport Monitorujący Komisji Europejskiej w sprawie stanu przygotowań do członkostwa w UE Republiki Czeskiej, Estonii, Cypru, Łotwy, Litwy, Węgier, Malty, Polski, Słowenii i Słowacji [w:] Monitor Integracji Europejskiej, UKIE, N.69, 2003, S. 168-170.

¹⁸ Przeciw stereotypom. Rozszerzenie Unii Europejskiej o Polskie.., S. 73.

¹⁹ Okresowy raport 2002 Komisji Europejskiej o postępach Polski na drodze do członkostwa w Unii Europejskiej, Warszawa, 2002, UKIE, №57, S. 162-163.

²⁰ Społeczny bilans korzyści i kosztów członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Badania i ekspertyzy. Czerwiec 2002-czerwiec 2003 [w:] Monitor Integracji Europejskiej, Warszawa, 2003, UKIE, S. 10.

²¹ Боюсь, що тут я занадто суб'єктивний і далекий від науковості, але вважаю, це «віддалення» влади породжує більшість політичних проблем.

²² Дані зі звіту "Freedom of the Press 2005" (www.freedomhouse.org/uploads/Chart31File145.pdf).

²³ Дані зі сторінки www.ukraine.fi/ukr/news_2006_chernobyl.html.

²⁴ Інформація на сторінках: www.mlsp.gov.ua/control/uk/publish/article?sessionId=0C733B4CF73A9EC169078793E609E341?art_id=48895&cat_id=34928&compete.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=155&Itemid=53&lang=uk.

²⁵ На сторінці www.unic.un.org.pl/nhdr/2000/RAPORT15.PDF.

²⁶ Справа в тому, що російська сторона восени 2003 р. захотіла з'єднати частину своєї території з українською косою Тузла, яка розташована біля Керченського півострову. Росіяни аргументували свої дії тим, що в цьому місці кордон між державами по водному простору Азовського моря не чітко визначений, хоча українська сторона акцентувала на існуванні правдивого кордону, який був ustalений ще в рамках Радянського Союзу.

²⁷ Ełżbieta Stadtmueller., Polska w UE - bilans możliwości [w:] Stanowisko Unii Europejskiej wobec Polski i jej sąsiadów w przededniu poszerzenia. Materiały konferencji międzynarodowej, Kraków, 2003, S. 87.

²⁸ Stanisław Mikłaszewski., Polityka fiskalna Polski a członkostwo w Unii Europejskiej [w:] Stanowisko Unii Europejskiej wobec Polski..., S. 105-106.

²⁹ Koszel B., Ibid., S. 58.

³⁰ Soskin O., Ukraina w nowej Europie [w:] Stanowisko Unii Europejskiej wobec Polski..., S. 198-199.

³¹ Katarzyna Zukrowska., Stanowisko UE wobec krajów Europy Środkowo-Wschodniej po 2002 r. [w:] Stanowisko Unii Europejskiej wobec Polski..., S. 30.